

Νεοελληνική Λογοτεχνία Θεωρητικής Κατεύθυνσης Γ' Λυκείου 2001

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

Κείμενο

Γιώργος Ιωάννου, Το Γάλα (απόσπασμα)

Γάλα έχω χρόνια να πιω. Μου λένε πως το απεχθάνονται κυρίως οι μπεκρήδες. Μισώ κατά βάθος τους μπεκρήδες και τα πιοτά. Πολλούς παρόμοιους τύπους είδα στη ζωή μου και τους σιχάθηκα. Είμαι εξαιρετικά ευαίσθητος σ' αυτό το θέμα.

Τον καιρό της μεγάλης πείνας το γάλα, μαζί με μερικά άλλα τρόφιμα, ήταν η μεγάλη ιδέα μου. Δεν ξέρω πώς έγινε και τώρα το έχω ξεχάσει, χωρίς όμως να πάψω να το σέβομαι ως κάτι το ιερό. Η λησμοσύνη μου αυτή δεν οφείλεται στα πιοτά. Παραχόρτασα ίσως και δόξα τω θεώ δεν έχω για πολλά χρόνια αρρωστήσει.

Τρεις ή μάλλον δυο φορές μας έδωσαν όλο κι όλο τότε γάλα με το δελτίο. Την τρίτη φορά πήγα αλλά ματαιώθηκε η διανομή. Πήγαίνα σ' ένα γαλατάδικο μακρινό, στην άλλη άκρη. Το μοίραζαν απόγευμα, έπρεπε όμως να πας να πιάσεις ουρά σχεδόν απ' το μεσημέρι. Θυμάμαι πολύ ζωηρά την τρίτη και τελευταία μετάβασή μου στο ελεεινό αυτό γαλατάδικο.

Έφτασα νωρίς εκεί και μπήκα αμέσως στην ουρά, που ήταν κιόλας μεγάλη. Το χτεσινό πάθημα πολλών είχε γίνει μάθημα σε όλους. Το στρίμωγμα εξαιτίας και του κρύου ολοένα μεγάλωνε. Ο γαλακτοπώλης όμως δε φαινόταν ν' ανοίξει το γαλατάδικο. Στο μεταξύ έγιναν κάνα δυο επεισόδια λόγω της στενής επαφής μας. Παρ' όλη την πείνα, όπως θα θυμούνται ελπίζω πολλοί, άνθιζε και λουλούδιζε τότε στις ουρές το κολλητήρι.

Κάποια στιγμή ο γαλακτοπώλης με το καρότσι του φάνηκε. Έρχονταν όμως πολύ γρήγορα και τα γκιούμια χοροπηδούσαν. Σαν έφταξε κοντά, μας φώναξε: «Χύθηκε το γάλα στο δρόμο». Κανείς δε διαμαρτυρήθηκε. Έλεγαν άλλωστε πως είναι ταγματσαφιλίτης. Τη νύχτα γυρνούσε και σκότωνε. Διαλύσαμε περίλυποι την ουρά και πήραμε τους δρόμους. Ήταν φανερό πως είχε τελειώσει κι αυτή η υπόθεση. Ήμουν απαρηγόρητος.

Στο γυρισμό άλλαξα δρομολόγιο για να μην ξαναπεράσω από κάτι πεθαμένους που είχα δει πρωτύτερα. Τους είχαν παρατήσει, ποιος ξέρει γιατί, εκεί που αρχίζει σήμερα η έκθεση κι ακριβώς στο σημείο, θαρρώ, όπου τώρα υψώνεται το τεράστιο μοντέρνο γλυπτό που εκφράζει, καθώς λένε οι ειδικοί, την αιώνια ορμή του ανθρώπου για πρόοδο και ανάταση. Ήταν ένα μεγάλο ορθογώνιο κασόνι και τους είχαν μέσα πρόσωπο με πρόσωπο.

Επιστρέφοντας αργά από άλλους δρόμους γρήγορα ξεχάστηκα κι άρχισα, όπως συνήθως, να ονειρεύομαι φαγητά. Τα φαγητά που τρώγαμε τότε ήταν κάτι απίστευτα πράγματα. Όλα έμοιαζαν με κάτι το προπολεμικό, μα κανένα δεν ήταν ακριβώς το ίδιο. Θαρρείς και το παν ήταν να διατηρηθεί η ονομασία. Για το *κατσαμάκι* όμως ονομασία ευγενική δε βρέθηκε. Θα 'ξιζε να γραφτεί μια μελέτη για τα φαγητά της κατοχής. Δεν αποκλείεται μερικά να γίνουν και της μόδας, όλα να τα περιμένεις. Τα πιο πολλά είχαν για βάση τους το καλαμπόκι. Είναι μυστήριο πράγμα από που ξεφύτρωσε ξαφνικά τόσο πολύ καλαμπόκι. Ακόμη και στις εκκλησίες αντίδωρο καλαμποκίσιο μοιράζανε. Όλοι έσπευδαν να πάρουν.

Θυμάμαι ένα σωρό γωνιές που είδα ανθρώπους να πέφτουν. Περνώντας τους ξαναφέρνω στη μνήμη μου λέγοντας μια ευχή. Αν ήμασταν άνθρωποι, θα 'πρεπε σε μερικά έστω σημεία να υπάρχει κάτι, ένα σημάδι για μαρτυρία και υπενθύμιση. Σε μια μεγάλη απεργία προπολεμική, εκεί όπου είχαν πέσει απεργοί, πάνω στα ξερά αίματα, οι φίλοι τους και σύντροφοί τους είχαν βάλει από μια τραγιάσκα κι

ένα κουλούρι. Σχεδόν αμέσως, βέβαια, εξαφανίστηκαν αγρίως όλα αυτά. Πολλοί άνθρωποι έχουν πεθάνει στους δρόμους αυτής της πόλης.

Νομίζω πως με έχουν σώσει τα όνειρα, τα οράματά μου μάλλον. Τότε με είχε πιάσει μεγάλη μανία με το γάλα και το κακάο. Φανταζόμουν καζάνια ολόκληρα με γάλα και κακάο να τ' ανακατεύω με μια τεράστια ξύλινη χοντρή κουτάλα και να με τυλίγει η θεσπέσια εκείνη ευωδιά. Έριχνα, βέβαια, μέσα και άφθονη ζάχαρη, γνήσια, όχι ζαχαρίνη, που τόση ζημιά έκανε στην ερωτική ικανότητα πολλών. Ανεβοκατέβαζα συνεχώς τις δόσεις ώσπου στο τέλος μπουχτιζα, βαρυστομάχιαζα σχεδόν, απ' τα τόσο βαριά πράγματα που έτρωγα με το νου μου. Ο διεθνής ερυθρός σταυρός, ευτυχώς, μας μοίρασε μερικές φορές απ' όλα αυτά τα πράγματα. Τι έγιναν άραγε όλοι εκείνοι οι σεμνοί ξένοι που με τόση κρυφή συγκίνηση κοίταζαν εμάς τα παιδιά όταν πηγαίναμε να πάρουμε τα είδη; Πολλές φορές τους πρόσεξα να μου ζυγιάζουν πολύ παραπάνω κάνοντας μάλιστα και τον αυστηρό. Όλοι τους έχουν λησμονήσει. Αν σκότωναν ανθρώπους, θα ήταν σήμερα πασίγνωστοι, ίσως και δοξασμένοι. Αλλά τι να μας κάνουν τα τρόφιμα του ερυθρού σταυρού; Η τροφή ήταν μια καθημερινή υπόθεση που μόνο μια γεμάτη αγορά μπορούσε να τη λύσει. Γι' αυτό κι εγώ είχα καταφύγει στη φαντασία. Χρόνια και χρόνια, κι όχι μονάχα στην κατοχή, τέτοια ήταν τα νεανικά μου όνειρα. Όλο για φαγιά, για ψωμιά, για ρούχα και παπούτσια. Δε μου έμενε δυστυχώς καιρός ούτε ικμάδα για πράγματα υψιπετή και λεπτεπίλεπτα. Αργά το διαπιστώνω, τι κρίμα! Ενώ κάτι συνομήλικόι μου από χωριά ή πλουσιόσπιτα είναι σήμερα μέχρι λιποθυμίας λεπταίσθητοι — και τι ντροπή! — ακόμα και μπλαζέδες...

Ερώτηση 1η

Η μαρτυρία, το βίωμα, η εξομολόγηση τροφοδοτούν τα κείμενα του Ιωάννου. Αφού μελετήσετε το απόσπασμα, να γράψετε ένα ενδεικτικό χωρίο για κάθε περίπτωση.

Μονάδες 15

Ερώτηση 2η

Στο απόσπασμα, που σας δίνεται, να εντοπίσετε τέσσερις διαφορετικές αφηγηματικές τεχνικές και να αναφέρετε τη λειτουργία τους.

Μονάδες 20

Ερώτηση 3η

Η δομή του πεζογραφήματος του Γ. Ιωάννου θεωρείται στοιχειώδης σε αντίθεση με τους παλιότερους πεζογράφους. Να αναφέρετε τέσσερα στοιχεία του αποσπάσματος που τεκμηριώνουν τη θέση αυτή.

Μονάδες 20

Ερώτηση 4η

«Θυμάμαι ένα σωρό γωνιές που είδα ανθρώπους να πέφτουν. Περνώντας τους ξαναφέρνω στη μνήμη μου λέγοντας μια ευχή. Αν ήμασταν άνθρωποι θα 'πρεπε σε μερικά έστω σημεία να υπάρχει κάτι, ένα σημάδι για μαρτυρία και υπενθύμιση».

Να σχολιάσετε το περιεχόμενο του παραπάνω χωρίου σε μία έως δύο παραγράφους.

Μονάδες 25

Ερώτηση 5η

Πώς αντιμετωπίζεται η πείνα στο απόσπασμα του Γ. Ιωάννου και πώς στο απόσπασμα του Π. Γλέζου που ακολουθεί;

Πέτρος Γλέζος, Το διακοσάρι (απόσπασμα)

Περνούσαμε τις φριχτές ημέρες της σκλαβιάς. Οι Γερμανοί και οι Ιταλοί είχαν ρημάξει την χώρα, είχαν ρουφήξει κάθε ικμάδα της. Το πλήθος πεινούσε, γύριζε απελπισμένο στους δρόμους σαν πεινασμένο σκυλί. Όλη την ημέρα μακάβρια ηχούσε η φωνή της πείνας σε όλη την πόλη.

Το διαμέρισμα που τώρα μέναμε ήταν ισόγειο, από τα παράθυρά του μπορούσαν να μας βλέπουν οι περαστικοί. Έτσι, φοβισμένα ματάκια μικρών παιδιών έσκυβαν και μας κοίταζαν, άπλωναν το χέρι προτείνοντας ένα δισκάκι για λίγο φαγητό, ένα ντενεκεδάκι για λίγο λαδάκι. Σχεδόν κάθε μεσημέρι η ίδια πονεμένη άγρια φωνή κάποιου μεγάλου ακουγόταν.

— Πεινάω, καλέ κυρίες μου, πεινάω!... Δομούτε, καλέ κυρίες μου, λίγο ψωμάκι. Δομούτε λίγο ψωμάκι...

Και φοβερό σπαραγμό αισθανθήκαμε κάποιο μεσημέρι, όταν ο αγαπητός μας νέος γιατρός ήρθε στο σπίτι μας, κρατώντας ένα μικρό φλιτζάνι, να ζητήσει δειλά δειλά λίγο λάδι.

— Η μητέρα πρήστηκε... Έπαθε αβιταμίνωση!...

Πεινούσαμε κι εμείς. Όμως κρατηθήκαμε με την βοήθεια του Θεού στη ζωή, εμείναμε σφιχτά ενωμένοι και στην πείνα και στο λίγο φαγάκι, που εξοικονομούσαμε. Έτσι μπορούσαμε να κάνουμε ακόμη κι ένα μικρό πιατάκι κόλλυβο στη μνήμη της μητέρας και να το πάμε κάτω στο Τρίτο Νεκροταφείο, το νεκροταφείο της Κοκκινιάς, όπου χιλιάδες οι φτωχοί κάτοικοι της πολιτείας και οι παρεπίδημοι κοιμούνται τον αιώνιον.

Λοιπόν, ένα πρωινό βγαίνοντας από το Νεκροταφείο είδαμε να φεύγει απ' αυτό ένας χλομός αδύνατος νέος, σέρνοντας παλιό κακοφτιαγμένο χειραμάξι. Κι όταν καλύτερα προσέξαμε, είδαμε με φρίκη μέσα στο χειραμάξι, διπλωμένη σχεδόν στα δυο, μεσόκοπη γυναίκα πεθαμένη. Ήταν ένας σκελετός, τα αραιά άσπρα μαλλιά της χύνονταν έξω από το χειραμάξι και τα λυμένα χέρια της κρεμασμένα κι αυτά έξω χτυπούσαν στις μεταλλικές ρόδες του χειραμαξιού και μαύριζαν.

Τρομάξαμε. Ένας Γερμανός στρατιώτης φωτογράφιζε το θέαμα.

— Πού πηγαίνεις, παιδί μου, την νεκρή; ερωτήσαμε κατάπληκτοι.

— Φεύγω, απάντησε, δεν την δέχονται εδώ. Κατοικούσε, λέει, σε περιφέρεια, στον Αιγάλεω, που δεν δικαιούται να θάβει τους νεκρούς του εδώ!...

Μονάδες 20

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Ερώτηση 1η

- Μαρτυρία:** Τον καιρό της μεγάλης πείνας οι νεκροί ήταν πάρα πολλοί. Μπορούσες να δεις πεθαμένους ανθρώπους σε διάφορες γωνιές της πόλης. Όσο κι αν μας φαίνεται παράλογο, η μαρτυρία αυτή του αφηγητή διασώζει στη μνήμη τη φοβερή αυτή κατάσταση.
- Βίωμα:** Κεντρικό βίωμα είναι η πείνα. Ο ίδιος έχει πάρει μέρος σε μια ματαιωμένη εντέλει διανομή γάλατος, το σκηνικό της οποίας και μας παρουσιάζει.
- Εξομολόγηση:** Ο μικρός αφηγητής μας εξομολογείται ότι μέσω των οραματισμών του ξεπερνούσε την πείνα που τον ταλαιπωρούσε, καθώς επίσης ότι λόγω των μεγάλων βιοτικών αναγκών δεν του έμενε καιρός να ασχοληθεί με υψιπετή πράγματα.

Ερώτηση 2

- 1. Πρωτοπρόσωπη αφήγηση με εσωτερική εστίαση:** αυτού του είδους η αφήγηση προσδίδει στο κείμενο ένα τόνο αυτοβιογραφικό και εξομολογητικό, αλλά και την αμεσότητα της προσωπικής μαρτυρίας.
- 2. Τεχνική των συνειρμών:** Τον βοηθούν να μεταβαίνει σε νέες αφηγηματικές ψηφίδες.
 - α)** Η αναφορά στο γάλα βοηθάει στη συνειρμική μετάβαση απ' το παρόν στο παρελθόν, στην εποχή της μεγάλης πείνας.
 - β)** Μοντέρνο γλυπτό - κασόνι με νεκρούς. Σκοπός της συνειρμικής σκέψης είναι να δηλωθεί η αντίθεση του σημερινού μνημείου - συμβόλου με την ατμόσφαιρα εκείνης της εποχής που ο πολιτισμός βρισκόταν σε οπισθοδρόμηση.
 - γ)** Αντίδωρο - κουλούρι. Ο συνειρμός αυτός της ομοιότητας θέλει να τονίσει την "ιεροσυλία" από ανάγκη βέβαια, τόσο των πεινασμένων της κατοχής, που έσπευδαν να πάρουν το αντίδωρο για να χορτάσουν την πείνα τους, όσο και των προπολεμικών ανθρώπων που έτρωγαν το κουλούρι (λόγω πείνας) που προοριζόταν για την ψυχή των νεκρών.
 - δ)** Νεκροί στους δρόμους από πείνα στην κατοχή - νεκροί στους δρόμους από κρατική βία προπολεμικά. Η μαρτυρία αυτή έχει σκοπό να θυμίσει (όπως μας αναφέρει κι ο ίδιος) ότι στους δρόμους αυτής της πόλης έπεσαν πολλοί άνθρωποι. Είναι κάτι που πιστεύει ότι δεν θα πρέπει να το ξεχνάμε.
 - ε)** Απουσία μνημείων εκεί που έπεσαν οι νεκροί της κατοχής - τραγιάσκα και κουλούρι ως μνημείο για τους νεκρούς απεργούς απ' τους συντρόφους τους. Με το συνειρμό αυτό της αντίθεσης θέλει να μας τονίσει το δικό μας χρέος της μνήμης που δεν τηρήθηκε όσον αφορά τα θύματα της πείνας.
- 3. Παρεκβάσεις:** με τις παρεκβάσεις ο Ιωάννου έχει τη δυνατότητα να αναπτύσσει (ακαριαία βέβαια) νέες θεματικές ψηφίδες. Με τις παρεκβάσεις τού δίνεται η δυνατότητα να σχολιάζει γεγονότα και καταστάσεις, ώστε να διασωθούν μέσω της καταγραφής.
 - α)** "Θα άξιζε να γραφτεί μια μελέτη για τα φαγιά της κατοχής ... όλα να τα περιμένεις".
 - β)** "Θυμάμαι ένα σωρό γωνιές της πόλης ... αυτής της πόλης".
 - γ)** "Νομίζω πως με έχουν σώσει ... μπλαζέδες..."
- 4. Τεχνική των αντιθέσεων:** και με την τεχνική αυτή, σκοπός είναι να σχολιαστούν πράξεις, καταστάσεις και συμπεριφορές. Του δίνουν τη δυνατότητα να σχολιάζει.
 - α)** Τα άθλια φαγητά της κατοχής σε αντίθεση με τα άφθονα φαγητά που οραματιζόταν ο αφηγητής.
 - β)** Οι σεμνοί ξένοι του Ερυθρού Σταυρού σε αντίθεση με την απάνθρωπη συμπεριφορά του ταγματασφαλήτη.

Ερώτηση 3

- α) Περιορίζεται σε προσωπικά βιώματα και εμπειρίες.
- β) Κεντρικό πρόσωπο είναι ο αφηγητής και όχι ο χαρακτήρας. Γι' αυτό και η αφήγηση γίνεται στο α' πρόσωπο.
- γ) Ο χώρος και ο χρόνος είναι προκαθορισμένοι. Πρόκειται για τη Θεσσαλονίκη τα χρόνια της κατοχής αλλά και τα πρώτα μεταπολεμικά.
- δ) Ο μύθος δεν είναι ισχυρός και μέσα από μια σειρά συνειρμών αναπτύσσονται (έστω και ακαριαία) νέες θεματικές ψηφίδες.

Ερώτηση 4

Είναι ένδειξη ανθρωπιάς από το μέρος των ζωντανών να τιμούν τη μνήμη των νεκρών. Ειδικά για τους νεκρούς από την πείνα της κατοχής τα σημάδια της μνήμης θα είχαν διττή λειτουργία: α) Θα μαρτυρούσαν τον τόπο και το γεγονός των θανάτων (μαρτυρία) και β) θα υπενθύμιζαν στους κατοπινούς τα αίτια και τις συνθήκες των θανάτων (υπενθύμιση), ώστε να φρόντιζαν για την αποτροπή της επανάληψής τους (γενικά τα μνημεία λειτουργούν τιμητικά για τους νεκρούς και παραδειγματικά για τους κατοπινούς).

Ερώτηση 5

Ομοιότητες

- α. Κοινό θέμα των δύο έργων η πείνα των κατοίκων των μεγάλων πόλεων τον καιρό της Κατοχής και οι τρόποι με τους οποίους την αντιμετώπιζαν.
- β. Κατάρρευση ηθικών αρχών και αξιών και μοναδικό μέλημα η επιβίωση. Έτσι π.χ. εγκαταλείπεται και το χρέος για την απόδοση τιμών στους νεκρούς.

Ιωάννου: "Τους είχαν παρατήσει, ποιος ξέρει γιατί...."

Γλέζος: "Φεύγω, δεν τη δέχονται εδώ".

Διαφορές

- α. Ιωάννου: η πρώτη αντίδραση των παιδιών (μικρός Ιωάννου) στην πείνα είναι η φαντασία και τα όνειρα για φαγητά (αργότερα το παιχνίδι).
Γλέζος: η διέξοδος των παιδιών (και όχι μόνο) στην πείνα αναζητείται στην επαιτεία.
- β. Ιωάννου: αναφορά σε Έλληνες με απάνθρωπη και εγκληματική συμπεριφορά (ταγματασφαλίτες)
Γλέζος: κοινή μοίρα – αντίδραση των ανθρώπων